



## Соціальне партнерство в освіті: практика реалізації на локальному рівні (результати нового експерименту Народної української академії)

*Тамара Зверко,*

кандидат соціологічних наук, доцент  
кафедри соціології і гуманітарних дисциплін,  
Харківський гуманітарний університет  
«Народна українська академія»

**С**учасна освітня реальність — це реальність соціальних і культурних комунікацій, які постійно оновлюються в результаті зміни соціокультурного контексту. Тому природно, що сучасний заклад вищої освіти специфічно реагує на такі чинники суспільного розвитку, коли його характеристики переходять з усталених, абсолютних у такі, що постійно змінюються, оновлюються, на протигагу класичним освітнім нормам, ідеалам і взірцям.

Така соціальність зумовила вростання сучасного університету в суспільство, встановлення безлічі зовнішніх зв'язків, злиття університетів з наукою і виробництвом, створення освітніх кластерів, трансформацію фундаментальної університетської освіти («знання під діяльність») як відповідь на соціальні та індивідуальні запити. Безумовно, наслідком цих процесів є перезавантаження основних принципів життєдіяльності університету, його місії, моделі, структури.

Отже, сучасний світ університетів характеризується намаганням виходу за рамки традиційної діяльності як центрів освіти та науки, демонструючи проактивну модель і виступаючи в ролі агента розвитку країни, регіону. Тобто йдеться

про реалізацію «третьої місії» університету, яка націлена на сталий розвиток суспільства.

В цьому сенсі актуалізуються ідеї соціального партнерства в освіті як ефективного чинника забезпечення стабільності й подальшого розвитку освітніх систем. Для їхнього розгляду слід задіяти потенціал класичних соціологічних теорій.

Зауважимо, що соціальні відносини, які побудовані на ознаках соціального партнерства, тим чи іншим чином, висвітлені в теоріях Е. Дюркгейма, М. Вебера, Т. Парсонса, Б. Скіннера, Дж. Хоманса, Ю. Хабермаса. Безперечно, значний внесок у концептуалізацію соціального партнерства має теорія соціальної солідарності Е. Дюркгейма, згідно з якою узгодженість дій досягається «формуванням цілісної системи суспільних елементів — прав, обов'язків, відповідальності... які дозволяють підтримувати тривалі партнерські стосунки» [1]. Веберівська ж характеристика соціального партнерства пов'язана з теоріями соціальної дії та соціальних інтеракцій і визначає, що соціальні дії індивідів є основою раціонального розв'язання соціально значущих проблем [2]. Складові соціальної дії, виокремлені М. Вебером, доповнив Т. Пар-

сонс, включивши до них наявність актора, мети, ситуації і нормативної орієнтації. До того ж парсонівська концепція суспільної рівноваги акцентує увагу на тому, що «мотивом для співробітництва різних акторів є мета, сформована із загальноприйнятих норм і цінностей» [3].

Зміст категорії соціального партнерства поглиблює теорія соціального обміну (Б. Скіннер, Дж. Хоманс, П. Блау), в якій наголошується на тому, що обмін, завдяки «закону вигоди», сприяє розвитку нової форми поведінки, за допомогою якої «через соціальний контроль і навчання можна розв'язувати багато соціальних проблем» [4]. Дещо інший — комунікативний — аспект додає в цю теорію Дж. Хоманс, зазначаючи позитивний ефект «дії агентів через акти досягнення взаєморозуміння», що координує дії [5]. Виходячи з цих трактувань, соціальне партнерство можна розглядати як форму соціальної взаємодії, в основі якої є ціннісно-нормативна система, для мінімізації соціальних ризиків, розв'язання соціальних проблем.

**Я**кщо ж звернутися безпосередньо до аналізу соціального партнерства в освіті, то слід окреслити низку візій, представлених вітчизняними науковцями (соціальними філософами, педагогами, економістами, соціологами). У сучасній теорії освіти вони здійснюються у напрямках аналізу стану та тенденцій розвитку соціального партнерства (А. Колот, В. Бакіров, Л. Белова, В. Ткачук та ін.), реформування вищої освіти на основі консолідації зусиль зацікавлених сторін (А. Грішнова, Н. Діденко, Н. Лисиця, Л. Щербак та ін.), технологій соціального партнерства (В. Астахова, Н. Бирко, Н. Шевченко, І. Ящук та ін.), стейкхолдервідносин (А. Аммарі, Л. Бевзенко, О. Жегус, О. Криклій, Л. Сокурянська, В. Чепак та ін.), проблем довіри до освіти (Л. Ніколенко, О. Сидоренко, П. Хобзей та ін.).

Особливий інтерес являють дослідницькі розвідки науковців Харківського гуманітарного університету «Народна українська академія» — професорів К. Астахової, К. Батаєвої, К. Михайльо-

вої в рамках експерименту «Становлення та розвиток соціального партнерства як ефективного чинника забезпечення стабільності та перспектив освіти». Вони представили своє бачення ключових маркерів соціального партнерства в освіті, соціальне партнерство в контексті сучасної теорії освіти, поняття стейкхолдерства й методологію його аналізу, зовнішні групи впливу та їхню взаємодію з освітніми структурами. Як вважає дослідниця К. Батаєва, в якості базового слід використовувати визначення, запропоноване Т. Седдоном і С. Біллетом: «соціальне партнерство — це локалізовані мережі, які об'єднують в певну комбінацію групи місцевої спільноти, провайдерів освіти й навчання, представників промисловості та уряду для спільної роботи над локальними та регіональними проблемами, а також розвитком товариства» [6]. В цій площині дане поняття запропоновано розглядати «в контексті теорії соціального капіталу П. Бурдьє, Р. Патнема, Д. Коулмена, який включає низку параметрів — наявність довіри, норм взаємної підтримки й членство в соціальних мережах» [7, с. 10]. Основоположними також є напрацювання Е. Фрімена, Дж. Поста, Л. Престона, С. Сакса, в яких концептуалізовано процес взаємодії соціальних акторів із зовнішніми і внутрішніми стейкхолдерами.

Разом із тим, аналіз теорії та практики соціального партнерства в освіті показує очевидність існування нагальної потреби вивчення практик соціального партнерства, що зумовило мету нашого дослідження та його завдання, які полягають у визначенні оптимальних умов і форм соціального партнерства як форми взаємодії закладів освіти зі стейкхолдерами (на прикладі експерименту Харківського гуманітарного університету «Народна українська академія»).

Виключність та важливість зазначеного експерименту зумовлена унікальністю самого закладу освіти, який являє собою навчально-науковий комплекс, що втілює принцип безперервної освіти (lifelong learning) і має у своїй структурі всі освітні

ланки: дошкільну, загальноосвітню, вищу та післядипломну. Тому специфіка нашого аналізу не обмежується лише особливостями структури комплексу, але й регіональними ознаками, традиціями, методами вибудовування партнерських відносин як у самому комплексі, так і в зовнішніх взаємовідносинах. Адже соціальне партнерство в сфері освіти зорієнтовано й на розвиток внутрішніх контактів між представниками різних підрозділів ЗВО, й зовнішніх зв'язків з громадськими й державними структурами (урядом, бізнес-спільнотою, спільнотою випускників, батьків, студентів тощо) [7, с. 9].

З метою реалізації поставлених нами завдань звернімося до різновидів соціального партнерства в освіті:

- партнерство як система взаємовідносин між суб'єктами освітнього процесу й закладом освіти (взаємодія рівноправних суб'єктів, на основі довіри, зацікавленості сторін, відповідальності, рівноправності);
- партнерство як рівень організації відносин між закладом освіти й зовнішніми соціальними структурами (спільна діяльність із представниками різних соціальних груп, на основі діалогу, єдиних дій);
- партнерство як означені нормативно-правові й економічні відносини між працедавцями, працівниками, профспілками (на основі оптимізації змісту й структури угод, колективних договорів).

У статті ми віддамо перевагу лише двом видам партнерських відносин в освіті (партнерство як система взаємовідносин між суб'єктами освітнього процесу й закладом освіти; партнерство як рівень організації відносин між закладом освіти й зовнішніми соціальними структурами), що відповідає завданням нашого дослідження. Узагальнюючи їхню сутність, позначимо єдність певних характеристик. Це узгодженість, спільність, об'єднання зусиль представників різних соціальних груп, професійних і індивідуальних інтересів, рівноправ'я, діалогічність, націленість на досягнення освітніх результатів.

У площині практичної реалізації експерименту «Становлення та розвиток

соціального партнерства як ефективного чинника забезпечення стабільності та перспектив освіти», розпочатого в Народній українській академії у 2018 році, для нас актуалізується проблема визначення ефективних механізмів і принципів соціального партнерства в освіті. Причому очевидно, що реальне партнерство виявляється за таких умов, коли виникає усвідомлення взаємовигідності й необхідності спільних зусиль при розв'язанні загальних проблем. І як показує досвід, тут спрацьовують такі вже апробовані принципи спільної діяльності: системності; добровільності; довіри; взаємозв'язку і взаємообумовленості взаємодій стейкхолдерів; гнучкості й мобільності; наступності, спільних цінностей.

**А**наліз роботи над експериментом продемонстрував правильність обраних напрямків його стратегічного планування та впровадження, партнерів, які працюють над розв'язанням аналогічних завдань (закладів вищої, загальної середньої, дошкільної освіти, наукових установ, науково-методичних і науково-дослідницьких центрів, міжнародних партнерів, громадських організацій). Це передбачило включення в нього різних суб'єктів соціальної взаємодії — стейкхолдерів (як внутрішніх, так і зовнішніх) та їхню участь на всіх етапах спільної діяльності (від визначення спільних завдань, планування до оцінки результату), її координування певним органом. Це зумовило вибір таких організаційних форм соціального партнерства, які виконують координаційну функцію і вже довели свою ефективність. Серед них:

- опікунська рада, до якої входять представники місцевих органів влади, підприємницьких і фінансових кіл, наукових організацій, підприємств, закладів (частина з них — випускники-працедавці), які поділяють цінності НУА, зацікавлені в якості освітньої діяльності вишу. «Вони залучені до всіх сфер діяльності, зберігаючи власну і підтримуючи незалежність закладу освіти, визначають його освітню стратегію, виступають формою

участі громадськості в управлінні освітою» [8, с. 101];

- консультативна рада з фінансових та інвестиційних питань, члени якої включені у підготовку окремих академічних проєктів, супроводжують реалізацію Програми розвитку навчально-наукового комплексу (стипендії для обдарованих студентів; проведення наукових досліджень; розвиток матеріально-технічної бази тощо);

- ресурсний центр соціального партнерства, що інтегрує можливості регіонального рівня в розвитку закладів освіти, організовує управління взаємодією різних сторін;

- ресурсний центр соціального партнерства на базі закладу освіти, який супроводжує реалізацію Програми проведення дослідно-експериментальної роботи за темою «Становлення та розвиток соціального партнерства як ефективного фактору забезпечення стабільності та перспектив освіти» на базі Харківського гуманітарного університету «Народна українська академія» [7, с. 67–79], організовує рефлексивні семінари, що підвищують рівень суб'єктності партнерів, проведення наукових досліджень, науково-практичних конференцій з питань соціального партнерства в освіті<sup>1</sup>;

- ради партнерів закладу освіти, які об'єднують тих, хто зацікавлений у реалізації освітніх потреб навчально-наукового комплексу (рада ветеранів освіти; громадські організації студентів, учнів та співробітників тощо).

Така розгалуженість форм дозволяє здійснювати спільні проєкти в багатьох напрямках, орієнтованих на реалізацію соціально значущих програм, які розвивають людський капітал, локальні співтовариства, території присутності ЗВО,

соціальні інновації тощо. ХГУ «НУА» як навчально-науковий комплекс реалізує багато цікавих проєктів, програм, у яких виступає ініціатором або партнером. Це і програма «Партнерство заради майбутнього» (партнерство закладу освіти з батьками на різних освітніх рівнях); програми «Абітурієнт» та професійної орієнтації; міський соціально-освітній проєкт для старшокласників «Школа підприємництва»; проєкт у межах кластеру неформальної освіти; програми безперервної практичної підготовки школярів і студентів та супроводу випускників тощо. Проте це не весь перелік тих напрямків соціального партнерства, які в комплексі дозволяють реалізовувати ідею безперервної освіти, інноваційні освітні напрацювання, сприяють просуванню та укріпленню позицій навчально-наукового комплексу НУА.

На сьогодні результати експерименту «Становлення та розвиток соціального партнерства як ефективного чинника забезпечення стабільності та перспектив освіти» демонструють, що соціальне партнерство — це не відокремлена частина життєдіяльності НУА. Вона тісно пов'язана з корньовими напрямками — освітою та наукою. Розвиток партнерської взаємодії сприяє підвищенню якості освіти, актуалізує практичні результати наукової та освітньої діяльності, причому не тільки в формальних структурах комплексу, але й у тих інформальних відносинах, які він вибудовує. Це надає можливості реалізувати ідею «ЗВО як інститути розвитку», використовуючи той потенціал мережі навчально-наукового комплексу, який дозволяє виступати драйвером багатьох процесів на локальному рівні.

Пріоритетні напрямки подальшої реалізації експерименту визначені в його програмі та передбачають у рамках на-

<sup>1</sup> XV Міжнародна науково-практична конференція «Взаємодія освітніх закладів із стейкхолдерами: веління часу» (2017 р.); XXVI Міжнародна студентська наукова конференція «Соціальна довіра, соціальне партнерство, соціальний капітал: студентський погляд на проблеми» (2019 р.); XXVI Науково-практична конференція учителів «Загальноосвітня школа на шляху реформ: траєкторія вибудовування соціального партнерства» (2019 р.); XXVI Науково-теоретична конференція молодих учених «Проблеми та перспективи соціального партнерства світу університета: погляд молодих викладачів» (2019 р.); XVIII Міжнародна науково-практична конференція «Університетсько-шкільні кластери: світовий досвід і перспективи його адаптації в Україні» (2020 р.).



ступного етапу окреслення функціонального навантаження соціального партнерства в освіті на сучасному етапі; аналіз умов та чинників ефективного розвитку соціального партнерства; розробку технологій взаємодії з різними стейкхолдерами [7, с. 77–78].

## Література

1. Дюркгейм Э. О разделении общественного труда ; пер. с фр. А. Б. Гофмана. Москва : Канон, 1996. С. 432.

2. Вебер М. Избранные произведения. Москва : Прогресс, 1990. С. 628.

3. Парсонс Т. Понятие общества: компоненты и их взаимоотношения // Современная западная теоретическая социология. Москва : ИНИОН РАН, 1994. [Электронный ресурс]. URL: [http://socioworld.narod.ru/text/history/par\\_strf.html](http://socioworld.narod.ru/text/history/par_strf.html) (дата обращения: 19.11. 2020).

4. Немецкая социология ; под ред. Н. Л. Полякова, В. В. Афанасьева. Москва : «Канон+» РООИ «Реабилитация», 2010. С. 44–64.

5. Хабермас Ю. Философский дискурс о модерне. Москва : Весь мир, 2003. С. 326. [Электронный ресурс] URL: <http://socioline.ru/pages/yu-habermas-filosofskij-diskurs-o-moderne> (дата обращения: 10.12.2020).

6. Billett S., Seddon T. Building community through social partnerships around vocational education and training // Journal of Vocational Education and Training. 2004. Vol.56, No.1. Pp.51–67.

7. Социальное партнерство в образовании: ключевые маркеры анализа / Е. В. Астахова, Е. В. Батаева, Е. Г. Михайлева, И. С. Нечитайло ; Нар. укр. акад. Харьков : Изд-во НУА, 2019. 84 с.

8. Взаимодействие образовательных учреждений со стейкхолдерами: вехи времени : материалы XV междунар. науч.-практ. конф., Харьков, 16 февр. 2017 г. / М-во образования и науки Украины, Ин-т высшего образования НАПН Украины, Харьк. гуманитар. ун-т «Нар. укр. акад.» [и др. ; редкол.: Е. В. Астахова (гл. ред.) и др.]. Харьков : Изд-во НУА, 2017. 308 с.

10.03.2021

## Відомості про автора

Зверко Тамара Василівна — кандидат соціологічних наук, доцент кафедри соціології і гуманітарних дисциплін; декан факультету «Соціальний менеджмент»; Харківський гуманітарний університет «Народна українська академія», Харків, Україна; e-mail: [tamarazverko@gmail.com](mailto:tamarazverko@gmail.com); ORCID ID 0000-0002-4897-54-51; <https://scholar.google.com.ua/citations?user=FezEglAAAAAJ&hl=uk&oi=ao>.